

Nicolae Dura, Dorin-Ioan Rus, *Români de seamă din Viena de altădată (1683-1918)*, Editura Andreiana, Sibiu, 2023, 480 p.

Semnalăm apariția lucrării *Români de seamă din Viena de altădată (1683-1918)*, scrisă de preot prof. dr. Nicolae Dura și dr. Dorin-Ioan Rus, la Editura Andreiana din Sibiu, 2023, 480 p. Cartea se bucură de cuvintele introductive semnate de ÎPS Mitropolit Serafim al Germaniei, Excelența Sa Emil Hurezeanu, ambasadorul României la Viena și Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române.

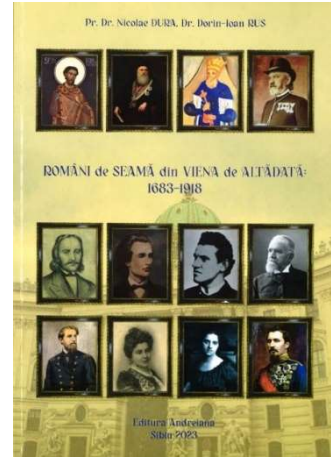
Viena a fost locul de pregătire a peste 1500 de studenți ortodocși români veniți din provinciile habsburgice Transilvania, Banat și Bucovina, dar și din celelalte zone ale actualei Româanii, precum și din teritoriile de la sud de Dunăre. Dintre aceștia, aproximativ 400, cei mai reprezentativi dintre ei, care și-au adus aportul la dezvoltarea culturii române, sau chiar austriece și europene, se găsesc în paginile cărții de față. 72 dintre cei menționați, cu biografiile și bibliografiile lor, au devenit și membri ai Academiei Române.

Întemeiată în anul 1365, Universitatea din Viena este cea mai veche din actualul spațiu de limbă germană. Până în secolul al XVIII-lea, învățământul a avut un caracter teologic. Reforme de anvergură au avut loc sub Maria Tereza și Iosif al II-lea, din 1749 încoace, cu care influența iezuiților a fost stopată și, în cele din urmă, eliminată cu totul; universitatea a fost transformată într-o instituție de stat, schimbare care a fost asociată cu o pierdere aproape completă a autonomiei universitare. S-a pus puțin accent pe cercetare, iar predarea a fost bine organizată.

Revoluția din 1848 a fost îndreptată, nu în ultimul rând, împotriva restricțiilor privind libertatea de predare și învățare, care, în 1849, au devenit principiile reformei universitare a ministrului educației Leo von Thun und Hohenstein. În acest context, Facultatea de Științe Umaniste a fost, de asemenea, modernizată și plasată pe picior de egalitate cu cele trei facultăți „superioare” (teologie, drept, medicină). În anul 1897, femeile au fost admise ca studenți obișnuiți pentru prima dată, deși inițial numai în Facultatea de Filosofie. Au urmat facultățile rămase, uneori la o distanță considerabilă: în anul 1900 cele medicale, iar în 1919 cea de drept.

Într-un indice anexat, autorii au ales categoriile profesionale în care s-au pregătit studenții ortodocși români, și i-au prezentat în ordine alfabetică. O altă categorie o reprezintă oamenii mai puțin relevanți care au studiat la Viena, dar care și-au adus și ei contribuția la progresul cultural și la educația celor de acasă. Ei sunt prezentați pe liste separate, pe criteriul facultăților și disciplinelor pe care le frecventau. Pentru înlesnirea lecturii, autorii au realizat indice alfabetice de profesii și de localități de origine a studenților.

Facultățile reprezentative care au pregătit studenții ortodocși români au fost prezentate în ordinea tradițională a universităților de limbă germană: teologie,

medicină, drept, filosofie (cu filologie clasică și modernă, istorie, geografie, matematică, fizică, științe naturale, mai târziu și sport), științele politice, Academia Militară tereziană, medicina veterinară, arte plastice și muzică. Perioada analizată este cuprinsă între anii 1683 (după retragerea trupelor otomane și despresurarea Vienei, unde un rol important l-au jucat și trupele muntene și moldovene) și anul 1918. Anii de glorie ai studenților români sunt cei cuprinși între 1848 și 1875, anterior înființării universităților din Cluj (1872) și Cernăuți (1875), care a făcut ca numărul tinerilor studioși să scadă, după ce s-au îndreptat spre centrele menționate sau la mai apropiata Budapesta, rămânând ca la Viena să studieze doar cei care erau legați de domeniile de studii care nu existau în universitățile nou-înființate.

În carte regăsim numeroase personalități ale culturii române, ca Eminescu, Slavici, Teclu, Babeș, Hurmuzachi, Mandicevschi, a căror viață studențească a fost descrisă de Iuliu Moisiu. O altă categorie de români ortodocși menționați în lucrare sunt politicienii, membri ai Parlamentului din Viena, proveniți în cea mai mare parte din Bucovina, Transilvania și Banat. Ca exemple, pot fi menționați Vasile Balș, familia Hurmuzachi, familia Flondor, Gheorghe Grigorovici, Andrei Mocioni și familia Wassilco. Pe lângă aceștia, avem o serie de cercetători și/sau profesori universitari din provinciile austriece, austro-ungare sau din România, care au mers la studii de specializare sau la cercetare în arhivele din Viena, sau la specializare la profesori și institute celebre ale vremii; la această categorie trebuie menționați istorici ca C. C. Giurescu, Nicolae Iorga, geologul Athanasiu Sava, medicul Valeriu Lucian Bologa ș.a. În sfârșit, o altă categorie aparține celor care nu au studiat la Viena, dar au sosit în capitala imperială în scopuri politice: Ursu Nicolae Vasile, numit Horea, Șaguna Sf. Andrei, Ienăchiță Văcărescu și Gheorghe Magheru.

Lucrarea mai conține și un capitol despre cărțile românești tipărite la Viena, despre asociațiile românești și locurile însemnate pentru românii de acolo. Referitor la cărțile românești, autorii menționează tipăriturile religioase ale lui Samuil Micu Klein, Teofan Popovici, Andrei Șaguna, Silvestru Andrievici Morariu ș.a. Asociația „România Jună” a publicat *Almanahuri* (1883, 1888 și 1924), iar editura capelei greco-ortodoxe române a publicat în anii de început ai secolului XX o *Carte de rugăciuni întocmită pentru soldații români din monarhia austro-ungară*. Au mai fost tipărite numeroase lucrări laice de către Asociațiile românești, începând cu anul 1771. Dintre ziarele publicate, autorii amintesc *Sionul românesc*, *Foaie bisericească, literară și școlară* (împreună cu românii greco-catolici), *Rumänische Revue* sau ziare cu o durată mai scurtă de viață, precum *Albina* sau *Sunete și răsunete*. Dintre asociații, autorii prezintă: „Societatea de lectură juridică” (1840, condusă de Eudoxiu Hurmuzachi); „Societatea bisericească literară a teologilor români” (1861, Aron Pumnul), „Societatea literară și științifică a românilor din Viena” (1864); „Societatea Studențească-Științifică România” (1867, Andrei A. Mureșianu), „Asociația academică social-literară « România Jună »”; „Asociația română « Clubul Român »” (președinte Ilie Radu) „Asociația românească de ajutor « Karol I. rege al României »” (protector fiind ambasadorul român). Dintre locurile vieneze cu însemnătate pentru români, autorii descriu și publică imagini de la „Crucea românească” (ridicată în timpul asediului Vienei de la 1683 de către domnitorul Șerban Cantacuzino),

„Kahlenberg” (locul bătăliei de la 12 septembrie 1683), „Capela sixină a românilor vienezi” (capela ortodoxă română din str. Löwelstraße/Palatul Dietrichstein), cimitirul St. Marx și cimitirul central (unde numeroase personalități românești își află locul de veci), clădirile instituțiilor de învățământ superior, unde au studiat românii (vechea și noua universitate, Universitatea Tehnică, Universitatea de Muzică și Arte, apoi Parlamentul Austriac, Palatul imperial – Hofburg, Școala Militară, cu Institutul Geografic al Armatei Austro-Ungare și Ministerul de Război, Academia Tereziană. Un subcapitol este dedicat activității politice (Memorandumul și „Senatul militar român” din 31 octombrie 1918, de la Viena).

Dintre instituțiile de învățământ superior, cea mai frecventată de către studenții din Sebeș a fost Facultatea de Teologie. După o perioadă de stagnare în timpul Reformei, facultatea a cunoscut un nou *boom* de când primul membru german al Societății lui Isus, Petrus Canisius, a devenit profesor și decan al acesteia și a susținut reforma studiilor sub Ferdinand I. Din anul 1551 și până la dizolvarea Ordinului, în 1773, în principal membrii Societății lui Isus au lucrat ca profesori de teologie. Numărul studenților a crescut din nou semnificativ. Ca urmare a reformei studiilor din 1774 elaborată de Franz Stephan Rautenstrauch, subiectele de istorie bisericească și teologie pastorală au fost ferm ancorate în programa teologică pentru prima dată. De la mijlocul secolului al XIX-lea, cercetarea teologică a stagnat, deoarece teologia, ca știință, a fost fundamental pusă la îndoială. Anton Günther, unul dintre cei mai influenți teologi ai secolului al XIX-lea, a fost, de asemenea, activ în Viena, care, în confruntarea sa cu idealismul german, s-a străduit pentru o nouă fundație filosofică a teologiei catolice.

Referitor la studenții din Sebeș, autorii descriu viața și activitatea a patru teologi (Ioan Moga, Vasile Moga, Petru Moga și Ioan Țipei) și a unui jurist, născuți în localitate sau care au activat mult timp acolo.

Ioan Moga (1790-1856, Sebeș), teolog, a fost nepot de frate al episcopului Vasile Moga. Tânărul Ioan Moga a avut șansa să studieze teologia la Universitatea din Viena cu ajutorul unei burse oferite de Consistoriul Ortodox de la Sibiu, din Fondul Sidoxial, aprobată în ședința acestui for din 30 octombrie 1812. Matricolele universitare îl consemnează în capitala austriacă între 1812 și 1814.

Vasile Moga (1774, Sebeș – 17.X.1845, Sibiu) a fost un episcop al Bisericii Ortodoxe Române.

Petru Moga, din Sebeș, a studiat teologia la Universitatea din Viena între 1828 și 1830. A fost preot la Sebeș în 1839 și 1840. A fost frate al episcopului Vasile Moga.

Ioan Țipei (1818, Zărnești – 1908, Sebeș) a studiat filosofia la Cluj, apoi teologia la Universitatea din Viena, în perioada 1844-1847, fiind cel mai longeviv protopop al Sebeșului din secolul al XIX-lea.

La studiile de drept de la Viena a fost prezentat și Abraham Tincu (1834, Sebeș – după 1921, Sibiu). Acesta, după trecerea examenului de maturitate, s-a îndreptat spre o carieră juridică și a urmat cursurile Facultății de Drept din cadrul Universității din Viena, începând cu anul 1856. El a devenit avocat, mai întâi în Orăștie, și apoi la Sibiu, unde și-a încheiat activitatea. Domeniul juridic este atestat la Universitatea din Viena încă din 1365. Canonul subiectelor acestei facultăți, care a fost inițial limitat la dreptul canonic și roman, a crescut constant începând cu secolul al XVIII-

lea, nu numai de discipline juridice, ci și de materii nonjuridice, cum ar fi economia și statistica, astfel, încât din 1848, facultatea a fost numită „Facultatea de Drept și Științe Politice”. O reorganizare completă a facultății de drept a avut loc în 1753, sub Maria Tereza, care a înzestrat-o cu cinci catedre și a extins semnificativ gama de subiecte; în special, dreptul natural și-a găsit drumul în facultate la acel moment, în persoana lui Karl Anton von Martini. În perioada studiilor juridice ale lui Tincu la Viena, au avut loc unele reforme în acest domeniu. Studiul dreptului a suferit o nouă reorientare, deosebit de importantă, în urma reformei universitare a ministrului Leo von Thun und Hohenstein. Odată cu programa școlară din 1855, legea naturală, care a fost cel puțin indirect învinuită pentru izbucnirea revoluției din 1848, a fost în mare parte împinsă înapoi. În locul său, subiectele de istorie juridică – dreptul roman, istoria juridică germană și dreptul privat german – au dominat prima parte a cursului. Speranțele ministrului de a se reconecta la jurisprudența germană și, mai ales, de a „educa” studenții la drept pentru a deveni cetățeni patriot-conservatori nu s-au concretizat, iar în toate reformele ulterioare importanța disciplinelor de istorie juridică a fost redusă semnificativ. În aceeași perioadă, numirea lui Joseph Unger la o catedră de drept civil la Universitatea din Viena, în 1856, poate fi urmărită înapoi până la reforma universitară a lui Thun. Unger a devenit cel mai important reprezentant al așa-numitei științe pandectice din Austria, o mișcare dominantă în Germania, care s-a îndreptat din ce în ce mai mult spre studiul pandectelor romane pentru a rezolva problemele legii actuale. Toți studenții menționați în lucrare s-au maturizat intelectual la Viena și au aplicat acasă ceea ce au învățat acolo, fiind de folos oamenilor care i-au trimis la învățătură.

Autorii mulțumesc semnatarilor paginilor introductive pentru cuvintele frumoase scrise de către ÎPS Mitropolitul Serafim Joantă al Germaniei, Europei Centrale și de Nord, care îndeamnă cititorii să urmeze exemplul personalităților de succes descrise aici; de către Excelența Sa Emil Hurezeanu, ambasadorul României la Viena, care spune în cuvântul introductiv, după prezentarea rolului major al Vienei în instruirea românilor, că

„în plină tulburare a răsfrării româncelor și românilor cu copiii lor cu tot, în vârtejul părăsirii țării, mai puternic decât al integrării și reintegrării ei, după studii și experiențe pe alte meleaguri, avem în această generoasă crestomație a înaintașilor loiali țării, deopotrivă, un imbold al regăsirii personale și un prilej emoționant de redefinire a patriotismului” (*Frunțile României la Viena*);

de asemenea, de către academicianul Ioan Aurel Pop, care scrie că această

„colecție de biografii este pentru noi un început, un exemplu și un îndemn inclusiv pentru specialiștii români, și, mai ales, pentru anumite instituții românești de a alcătui și în cadrul culturii noastre un proiect de amploare, menit să fie derulat pentru o perioadă de mai mult timp” (*Un gând de mare prețuire*).

Ioan CIORBA*

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal, România; e-mail: ciorbaionut@yahoo.com.